

Correctievoorschrift HAVO

2017

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, hoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.

In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 66 scorepunten worden behaald.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Wereld

Opgave 1 – Import en export van Australië

---

1 **maximumscore 1**

het Verenigd Koninkrijk

Opmerking

Het antwoord Groot-Brittannië of Engeland dient goed gerekend te worden.

2 **maximumscore 2**

Uit het antwoord moet blijken dat

- Australië een positie als centrumland inneemt / tot het centrum behoort 1
- Australië (in tegenstelling tot de meeste andere centrumlanden) vooral grondstoffen exporteert 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

3 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de relatieve ligging van Australië verbetert doordat het economisch zwaartepunt (in de wereldhandel) dichterbij Australië komt te liggen / verschuift naar (Zuid)oost-Azië.

4 maximumscore 3

Juiste antwoorden zijn:

- De Chinese regering laat meer kapitalisme toe / heeft het land opengesteld voor buitenlandse investeerders (politieke verandering) 1
- China is (in hoog tempo) geïndustrialiseerd (waardoor er veel vraag naar grondstoffen is) (economische ontwikkeling) 1
- China beschikt zelf over onvoldoende grondstoffen (natuurlijk kenmerk) 1

Opgave 2 – Globalisering van bier

---

5 maximumscore 3

- Aanwijzing: de productie van bier is in vrijwel alle weergegeven landen ongeveer even groot is als de consumptie (er blijft niets over voor export) 1
- Juiste redenen zijn: 2
  - De transportkosten van bier zijn (in verhouding tot de verkoopprijs) hoger (dan de transportkosten van kleding, waardoor het goedkoper is om bier dicht bij de afzetmarkt te maken).
  - De productie van bier is minder arbeidsintensief (dan de productie van kleding, waardoor het voordeel van lage lonen in het productieproces gering is).
  - De houdbaarheid van bier is (in tegenstelling tot die van kleding) beperkt.

per juiste reden 1

6 maximumscore 2

- Indonesië 1
- Het drinken van bier/alcoholische dranken is niet toegestaan in de (in Indonesië overheersende) islamitische cultuur 1

Vraag	Antwoord	Scores
7	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> In Azië groeit de bierconsumptie als gevolg van groei van de welvaart/bevolking 	1
	<ul style="list-style-type: none"> In Europa neemt de bierconsumptie af als gevolg van toenemende aandacht voor een gezondere levensstijl / de invoering van hogere leeftijdsgrenzen voor het consumeren van alcoholische dranken / de concurrentie van andere (duurdere) dranken als wijnen of cocktails 	1
8	maximumscore 2	
	Uit het antwoord moet blijken dat	
	<ul style="list-style-type: none"> globalisering in een werelddeel als Afrika leidt tot een toenemend marktaandeel voor multinationals, omdat die relatief goedkoop produceren (en lokale bierbrouwers wegconcurreren) / globalisering (in een werelddeel als Afrika) leidt tot eenvormigheid 	1
	<ul style="list-style-type: none"> globalisering in Nederland deels ook leidt tot de herwaardering van lokale of regionale identiteiten (waar lokale bieren deel van uitmaken) / weerstand tegen producten die multinationals (met grote reclamecampagnes) op de markt brengen 	1

Aarde

Opgave 3 – Stof uit de Sahara bevrucht het Amazonegebied

9	maximumscore 2	
	Juiste oorzaken zijn:	
	– In het zuidelijke deel valt meer neerslag (dan in het noordelijke deel).	
	– Het zuidelijke deel wordt in tegenstelling tot het noordelijk deel gevoed door rivieren afkomstig uit gebieden waar meer neerslag valt / met een tropisch klimaat.	
	per juiste oorzaak	1
10	maximumscore 2	
	Uit de beschrijving moet blijken dat	
	<ul style="list-style-type: none"> lucht zich (met het stof) verplaatst van het hogedrukgebied rond 20-30° noorderbreedte naar de ITCZ / naar het lagedrukgebied rond de evenaar 	1
	<ul style="list-style-type: none"> en daarbij (op het noordelijk halfrond) een afwijking naar rechts heeft 	1

Vraag	Antwoord	Scores
11	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de uitleg moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> de veehouderij / overbeweiding in de omgeving van het Tsjaadmeer ertoe heeft geleid dat veel van de begroeiing daar is verdwenen (oorzaak) waardoor het stof/zand minder goed wordt vastgehouden (en door de wind meegenomen kan worden) (gevolg) 	1 1
12	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de uitleg moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> in het Amazonegebied veel ontbossing plaatsvindt (oorzaak) waardoor er veel bodemerosie is / veel bodemdeeltjes worden weggespoeld (die via de rivier de Amazone uit het gebied verdwijnen) (gevolg) 	1 1

Opgave 4 – Aardbevingen in Nepal

13	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit de beschrijving moet blijken dat</p> <ul style="list-style-type: none"> Nepal in een zone ligt waar twee platen convergeren/botsen waarbij veel spanning wordt opgebouwd die ineens vrij kan komen (en dat zijn aardbevingen) 	1 1
14	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> op de zeebodem / in zee Bij het naar elkaar toe schuiven van platen werd het kalksteen opgeheven / omhoog gedrukt / over andere gesteenten heen geschoven 	1 1
15	<p>maximumscore 3</p> <ul style="list-style-type: none"> vanuit de fysisch-geografische / natuurlijke dimensie: Door het bergachtige karakter van het land zijn plaatsen moeilijk bereikbaar. vanuit de economische dimensie: Door de slechte economische situatie in Nepal is de infrastructuur slechts matig ontwikkeld. vanuit de politieke dimensie: Het openbaar bestuur was onvoldoende voorbereid op het organiseren van grootschalige hulp. / Nepal heeft een hoge score op de <i>failed states</i> index / De NGO's die hulp verleenden werkten niet goed samen. 	1 1 1
16	<p>maximumscore 2</p> <ul style="list-style-type: none"> Vanaf mei smelt er veel sneeuw en ijs in de Himalaya Vanaf mei begint de natte moesson / het regenseizoen 	1 1

Ontwikkelingsland – Indonesië

Opgave 5 – Auto-industrie in Indonesië

17 maximumscore 2

Juiste redenen zijn:

- Door welvaartsgroei is Indonesië de afgelopen tien jaar een interessante afzetmarkt geworden voor buitenlandse autofabrikanten.
- Indonesië heeft zich opgewerkt op de technologische ladder. / Waar eerst alleen eenvoudige producten werden vervaardigd in Indonesië, is er nu ook wat hoger opgeleid personeel dat complexere producten kan vervaardigen.
- Indonesië is politiek stabiel geworden.
- De afgelopen tien jaar zijn er speciale economische zones ingericht voor buitenlandse bedrijven.

per juiste reden

1

18 maximumscore 1

Juiste voordelen zijn:

- Indonesische bedrijven kunnen op deze manier kennis overnemen van buitenlandse autofabrikanten.
- Grote investeringen / Ondernemingsrisico's kunnen op deze manier worden gedeeld met buitenlandse autofabrikanten.

19 maximumscore 3

onderdeel 1:

- De brandstofkosten zijn daardoor niet te hoog voor de bevolking / de uitstoot van broeikasgassen door Indonesië wordt daardoor (enigszins) beperkt / Indonesië hoeft daardoor minder aardolie in te voeren

1

onderdeel 2:

- Dit stimuleert de werkgelegenheid/industrie in Indonesië

1

onderdeel 3:

- Dit maakt de auto betaalbaar voor mensen (uit de middenklasse) in Indonesië

1

20 maximumscore 2

- Java
- Uit het antwoord moet blijken dat tijdens de natte moesson / bij tropische regenbuien de wegen in Indonesië heel modderig / slecht begaanbaar zijn

1

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 6 – De schaduw van de Tambora

- 21 maximumscore 2**
- caldera 1
  - Na het legen van de magmahaard stortte de vulkaan in / Tijdens de uitbarsting werd de top van de vulkaan weggeblazen 1
- 22 maximumscore 2**
- zuidoosten 1
  - in die periode ligt ten zuiden van Sumbawa een hogedrukgebied en ten noorden een lagedrukgebied (waardoor een zuidoostpassaat ontstaat) 1
- 23 maximumscore 2**
- Een juiste uitleg is:
- Door grote vulkaanuitbarstingen wordt lucht boven de vulkaan gedwongen snel te stijgen (oorzaak) 1
  - waardoor (afkoeling en) condensatie plaatsvindt (gevolg) 1
- of
- Bij grote vulkaanuitbarstingen komen veel stofdeeltjes/aerosolen in de lucht terecht (oorzaak) 1
  - waardoor veel condensatie plaatsvindt (gevolg) 1
- 24 maximumscore 2**
- Uit de uitleg moet blijken dat
- bij de uitbarsting grote hoeveelheden as door luchtstromen verspreid werden in de atmosfeer van de aarde (oorzaak) 1
  - waardoor (een deel van) het zonlicht werd tegengehouden / het aardoppervlak niet meer bereikte (en er misoogsten optraden) (gevolg) 1

Leefomgeving

Opgave 7 – Werken aan de Zandmaas in Limburg

- 25 maximumscore 2**
- Uit de uitleg moet blijken dat
- stroomopwaarts de stroomsnelheid hoger is (oorzaak) 1
  - waardoor daar grover sediment (grind) wordt afgezet / het fijnere sediment (zand) daar nog wordt meegevoerd (gevolg) 1
- 26 maximumscore 1**
- Uit het antwoord moet blijken dat de bebouwing daar (op de oostoever) tot vlak aan de Maas reikt / dat daar een versmalling van het rivierbed is.

Vraag	Antwoord	Scores
27	maximumscore 2 Juiste doelen zijn: – het verminderen van het overstromingsgevaar – het vergroten van de natuurwaarden	
	per juist doel	1
28	maximumscore 3 a veel bos b dun bevolkt / weinig versteend c korter d korter e langer	
	indien vijf antwoorden juist	3
	indien vier antwoorden juist	2
	indien drie antwoorden juist	1
	indien minder dan drie antwoorden juist	0

Opgave 8 – Leegstand in de binnensteden

29	maximumscore 3	
	• a - reikwijdte	1
	• b - verzorgingsgebied	1
	• c - drempelwaarde	1
30	maximumscore 2 De juiste combinaties zijn: a 3 (bruisend centrum in een sterke regio) b 2 (sterk centrum dat vooral regionaal voorzienend is) c 4 (kwetsbaar centrum in een sterke regio) d 1 (kwetsbaar centrum in een perifere regio)	
	indien vier antwoorden juist	2
	indien drie of twee antwoorden juist	1
	indien minder dan twee antwoorden juist	0
31	maximumscore 2 Uit de uitleg moet blijken dat	
	• in Almere het inwoneraantal (hard) groeit (oorzaak)	1
	• waardoor winkels een groter potentieel publiek / een groter draagvlak hebben (dan winkels in steden die minder hard groeien) (gevolg)	1

Vraag	Antwoord	Scores
32	maximumscore 2	
	Uit de redenering moet blijken dat	
	<ul style="list-style-type: none"> • door het ruilsysteem winkelpanden in/dicht bij het centrum vrijkomen (voor andere bestemmingen) • en deze panden als woningen aantrekkelijk kunnen zijn voor relatief rijke/hoogopgeleide mensen 	1 1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 26 juni.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1

bron 1 bron: <http://dfat.gov.au>

Opgave 2

bronnen 1 en 2 www.kirinholdings.co.jp

bron 3 vrij naar: NRC, 20 augustus 2014

Opgave 3

bron 1 vrij naar: www.scientias.nl

bron 2 bron: www.scientias.nl en www.nrc.nl/handelsblad/2015/06/30

Opgave 4

bron 1 bron afbeelding: USGS

vrij naar: www.ad.nl en www.trouw.nl

Opgave 5

bron 1 vrij naar: KPMG, Indonesia's Automotive Industry: Navigating 2014 en www.gbgindonesia.com en www.indonesia-investments.com

Opgave 6

bron 1 Droge, P (2015) De schaduw van Tambora. Het Spectrum, Houten en <http://nos.nl/artikel/2020039-krakatau-was-een-kippenscheet-vergeleken-bij-tambora.html>

bron 2 bron: Woudloper/Woodwalker, Bern, Zwitserland, december 2010 naar: Oppenheimer, C.. (2003). "Climatic, environmental and human consequences of the largest known historic eruption: Tambora volcano (Indonesia) 1815". Progress in Physical Geography 27 (2): 230-259

Opgave 7

bron 1 vrij naar: www.smartrivers.nl

bron 2 bron: Inrichtingsplannen rapport Dienst Landelijke Gebied 2007 (tekening, J. Helmer) www.zandmaas2.nl

Opgave 8

bron 1 vrij naar: www.denieuwsbv.nl, december 2014

bron 2 vrij naar: www.pbl.nl